

Nr. 6.

Ankom till riksdagens kansli den 13 mars 1918 kl. ½ 12 f. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 4, har herr *Pers* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om snar utredning angående landets biblioteksväsende på det område, som ligger mellan de stora statsbiblioteken och folkbiblioteken.

Motionen.

I avseende å motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i föreskriven ordning inhämtat yttranden över motionen från läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen, varjämte utskottet från Pedagogiska sällskapet i Stockholm och Modersmålslärares förening mottagit särskilda skrivelser i ämnet; och äro nämnda yttranden och skrivelser såsom bilagor fogade vid utskottets utlåtande.

*Yttranden
över motionen.*

I förevarande motion har motionären påkallat riksdagens medverkan för tillgodoseende av behovet utav bättre omvårdnad särskilt om de s. k. stiftsbiblioteken samt de allmänna läroverkens och seminariernas lärjungebibliotek.

Utskottet.

Utskottet kan i huvudsak ansluta sig till vad av motionären och de i ärendet hörda myndigheterna anförts. Beträffande frågan om bevarande av de bokskatter, som redan finnas, synes av den i ämnet gjorda utredningen och av vad utskottet eljest har sig bekant därom, tydligt framgå, att nuvarande förvaringslokaler och möjligheter att skydda bokbestånden från förstörelse äro allt annat än tillfredsställande. Och detta gäller icke blott de mindre bland de av motionären äsyftade boksamlingarna utan också de större, vilka innehålla tiotusentals band, av dem åtskilliga unika eller eljest synnerligen värdefulla. Ett måhända

icke enastående exempel på huru illa beställt det i själva verket är i berörda hänseende lämnar det av motionären omnämnda stiftsbiblioteket i Strängnäs. Detta bibliotek, vilket enligt vad som meddelats utskottet omfattar inemot 60,000 böcker och ett ännu större antal småskrifter, är inhyst i ett till läroverket hörande stenhus, byggt 1794, och har där fördelats på dels hela våningen 1 trappa upp, dels ett rum på nedre botten, dels ock två rum i vindsvåningen, men är så trångbott, att böckerna mestadels måst ställas i dubbla rader. Efter en eldsvåda år 1864, som fördärvade några oersättliga inkunabler m. m. av det då i detta bibliotek inrymda domkyrkobiblioteket, har all eldning i bibliotekshusets bristfälliga kakelugnar varit förbjuden. Att lokalerna under sådana förhållanden vintertid icke utan största olägenhet kunna anlitas, ligger i öppen dag. Av läroverksöverstyrelsen har uppgivits, att flertalet av nu ifrågavarande bibliotek förvaras i byggnader utan uppvärmningsmöjligheter. Oavsett att de sålunda icke kunna så bekvämt som önskvärt vore hållas tillgängliga för forskare annat än under sommaren, medför berörda brist i avseende å uppvärmningsförhållandena givetvis den risken, att de värdefulla bokskatterna kunna förstöras af fukt.

Det lär icke vara försvarligt att, sedan riksdagens medverkan påkallats för att från förstörelse rädda de stora andliga och materiella värden dessa bibliotek hysa, låta nyss påpekade svåra missförhållanden alltjämt råda. Ett ingripande från statens sida i syfte att åt ifrågavarande bibliotek förläna ändamålsenligare förvaringslokaler synes ju förr desto hellre böra äga rum.

Det är att märka, att det här gäller att tillgodose ett behov, som under loppet av många år alltmera stegrats, utan att från statsmakternas sida några åtgärder vidtagits för dess tillgodoseende. Ytterligare uppskov därmed torde icke blott göra sådana åtgärders vidtagande kostsammare utan ock till oersättlig förlust än mer minska värdet av det man avser att skydda. Det är emellertid icke utskottets mening, att de kostnader, lokalfrågornas lösning kommer att föranleda, skulle helt bestridas av statsmedel. Då det bör få anses som ett betydande kommunalt intresse att nu ifrågasatta åtgärder bliva vidtagna, synes det rimligt, att kommunalt bidrag för ändamålet göres till villkor för att staten ekonomiskt lämnar sitt stöd. Det torde ock i vissa fall kunna tänkas, att bidrag ur stiftens byggnadskassor eller andra fonder kunna erhållas för ändamålet.

Det är emellertid enligt utskottets mening icke nog därmed, att de

bokskatter vi redan äga bliva skyddade. De bibliotek, varom här är fråga, ha en betydelsefull mission även vid sidan av den att förvara de redan samlade bokskatterna. Genom planmässigt och med urskiljning företagna inköp av nyare litteratur skulle ifrågavarande bibliotek och bättre kunna fylla sin uppgift i skolans och folkbildningens tjänst. Här för fordras dock oundgängligen att staten träder ekonomiskt hjälpande emellan. Kostnaderna för detta ändamål böra emellertid, därest en lämplig organisation genomföres, icke bliva särdeles betydande. Huruvida den av folkskolöverstyrelsen föreslagna organisationen bör förverkligas torde bliva beroende av en blivande utrednings resultat, men synes, så vitt nu kan bedömas, kunna medföra vad som därmed närmast avsetts, en ändamålsenlig utbyggnad av folkbiblioteksorganisationen.

Såväl läroverksöverstyrelsen som folkskolöverstyrelsen hava i sina i ämnet avgivna yttranden framhållit vikten av att läroverkens och seminariernas bibliotekarier erhålla en mot deras arbete i sådan egenskap bättre svarande avlöning. Denna är för närvarande i de flesta fall alltför ringa. Att kärleken till uppgiften lockar mer än arvodet torde vara regel. Frågan om arvodesreglering för nämnda bibliotekarier bör dock icke förbises vid en blivande utredning och torde lämpligen böra behandlas i samband med spørsmålet om i vad mån fackutbildning bör fordras av de ifrågavarande bibliotekens vårdare.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att första kammaren måtte för sin del besluta, att hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående bättre vård och utveckling av sådana bibliotek, som utgöra en mellanform mellan de stora statsbiblioteken och de egentliga folkbiblioteken, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 12 mars 1918.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell, Stenström, Hulting, Bergman, Oscar Olsson, Lillienau* och *Stenberg*.

Bilaga 1.

Till Konungen.

Med anledning av härhos återgående nådiga remiss får Läroverksöverstyrelsen, som i ärendet samrätt med förste bibliotekskonsulenten doktor F. Hjelmqvist, i underdånighet anföra följande:

Innehållet i den till Överstyrelsen remitterade motionen kan sammanfattas i tre huvudpunkter: behovet av bättre omvårdnad och sakkunnig ledning av stiftsbiblioteken, önskvärdheten av att såväl de nämnda biblioteken som de allmänna läroverkens lärjungebibliotek sättas i stånd att på ett tidsenligt sätt betjäna läroverken, samt slutligen angelägenheten av att stiftsbiblioteken erhålla möjlighet att göra effektiv tjänst som mellanled mellan de större statsbiblioteken och folkbiblioteken eller med andra ord att ingå som led i en provins- eller distriktsbiblioteksorganisation. Därjämte vidrör motionären också frågan om de pedagogiska fackbibliotekens ställning.

Av dessa frågor anser sig Överstyrelsen huvudsakligen böra yttra sig angående de två första.

En byggnads- och bibliotekssakkunnig undersökning av det sätt, varpå bokskatterna förvaras i de gamla stiftsbiblioteken, och av frågan, huru dessa bäst skulle kunna ställas till forskares tjänst, synes Överstyrelsen vara i hög grad önskvärd. Överstyrelsen kan ej annat än understryka vad motionären anfört om betydelsen av stiftsbiblioteken, dessa härdar för gammal odling. För närvarande torde det övervägande flertalet av dessa bibliotek förvaras i byggnader utan uppvärmningsmöjligheter och sålunda ej kunna vara någorlunda bekvämt tillgängliga för forskare annat än under sommaren, vartill kommer, att de ofta oersättliga bokskatterna kunna riskera att förstöras av fukt. Vad själva biblioteksbyggnaderna angår, förefinnes kanske möjlighet, att man även på andra ställen än i Västerås, där sådant redan skett, skulle kunna erhålla bidrag ur stiftens byggnadskassor för att bringa de nuvarande byggnaderna i ändamålsenligt skick eller uppföra nya, om så skulle visa sig nödvändigt.

Ej blott om stiftsbiblioteken utan om alla de allmänna läroverkens bibliotek gäller det, att deras möjligheter att på behöfligt sätt följa med litteraturen äro allt för starkt begränsade. För att belysa detta vill Överstyrelsen framhålla, att vid de högre allmänna läroverken, vilka i detta avseende äro ojämförligt bättre ställda än de övriga läroverken, man under år 1916 för andra biblioteksutgifter än bibliotekariens arvode ej kunnat disponera mer än i medetal omkring 890 kronor för varje läroverk, varvid är att märka, att denna medelsiffra knappast ger en fullt riktig bild av det allmänna tillståndet, enär på densamma inverka vissa sär-

skilt höga belopp från enstaka läroverk. Den del av läroverksbiblioteket, som omfattar det speciella lärjungebiblioteket, är särskilt ogynnsamt ställd. I några läroverk hava under nämnda år alls inga medel kunnat disponeras för denna avdelning av biblioteket, och i medeltal har till lärjungebiblioteken vid samtliga läroverk under sagda tid ej anslagits mer än omkring 125 kronor. Med all rätt framhåller motionären också behövligheten av särskilda lärum för lärjungarna.

Överstyrelsen vill dessutom understryka behovet av, att såväl stiftsbibliotekarierna som de övriga läroverksbibliotekarierna bliva avlönade på ett sätt, som motsvarar det krävande arbete, som fordras av dem. För egen del har Överstyrelsen påbörjat en utredning, avsedd att läggas till grund för en underdånig framställning om förbättrade arvodesförhållanden för läroverkens bibliotekarier. För så vitt den av motionären föreslagna utredningen sättes i gång, torde den även böra omfatta läroverksbibliotekariernas lönefråga. Denna är dock av så gammalt datum, och en lösning av densamma är ett så trängande behov, att Överstyrelsen skulle finna det beklagligt, om den helt och hållet uppsköttes i avvaktan på resultatet av den föreslagna mera omfattande utredningen. Denna borde, enligt Överstyrelsens mening, ej få hindra, att en, låt vara provisorisk, löneförbättring snarast möjligt genomföres för läroverkens bibliotekarier.

Vad angår stiftsbibliotekens ingående som led i en blivande distriktsbiblioteksorganisation, vill Överstyrelsen endast framhålla, att det kan vara tänkbart, att även andra läroverksbibliotek än stiftsbiblioteken skulle kunna lämna sig som grundstomme för distriktsbibliotek, på samma gång som Överstyrelsen vill betona, att den ifrågasatta utvidgningen av läroverks- och särskilt stiftsbibliotekens uppgifter ej bör få komma hindrande i vägen för deras egentliga uppgift, som alltid måste vara att stå vederbörande läroverk till tjänst, ej heller bör få inkräkta på deras tillgänglighet för forskare.

I fråga om de pedagogiska biblioteken, som mer i förbigående blivit omnämnda av motionären, anser Överstyrelsen lämpligt, att jämväl dessa bliva föremål för den ifrågasatta utredningen, varvid uppmärksamhet bör ägnas icke blott åt deras förhållande till möjligen blivande distriktsbibliotek utan ock till förutsättningarna för deras möjlighet att överhuvud taget på ett tillfredsställande sätt fylla sin särskilda uppgift.

Överstyrelsen får alltså i vad angår de delar av den förevarande motionen, som beröra Överstyrelsens verksamhetsområde, uttala sin anslutning till densamma och vill därvid särskilt framhålla såsom önskvärt, att, om en utredning beslutas, den måtte omfatta icke blott stiftsbiblioteken och lärjungebiblioteken utan överhuvud biblioteken vid de allmänna läroverken.

I avgörandet av detta ärende hava överdirektören Falk samt läroverksråden Rydberg, Hennig, Johansson, föredragande, och Åström deltagit.

Stockholm den 26 februari 1918.

Underdånigst:

AUG. FALK.

August Johansson.

Axel Berlin.

Bilaga 2.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 8 februari 1918 anbefalld att inkomma med utlåtande över en inom första kammaren väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område får Överstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Uti ifrågavarande motion, som mera allmänt avser »landets biblioteksväsende på det område, som ligger mellan de stora statsbiblioteken och folkbiblioteken» och mera speciellt å ena sidan stiftsbiblioteken, å andra sidan läroverkens lärjungebibliotek, hava beträffande de sistnämnda båda slagen av bibliotek kraftigt framhållits vissa önskemål, som kunna sammanfattas i följande tre huvudpunkter: behovet av omvårdnad och sakkunnig ledning av de gamla stiftsbiblioteken med deras dyrbara och mången gång oersättliga bokskatter, angelägenheten av att såväl stiftsbiblioteken som läroverkens lärjungebibliotek sättas i stånd att på ett tidsenligt sätt betjäna skolorna och slutligen önskvärdheten av att stiftsbiblioteken er-hålla möjlighet att kunna göra effektiv tjänst som ett mellanled mellan de stora statsbiblioteken och folkbiblioteken. Utom de nämnda stifts- och lärjungebiblioteken berör motionären, om också mera i förbigående, vissa pedagogiska fackbibliotek.

Överstyrelsen, som finner motionärens synpunkter ifråga om de gamla stiftsbiblioteken synnerligen beaktansvärda och som varmt vill tillstyrka, att åtgärder vidtagas för bättre omvårdnad och sakkunnig ledning av »dessa gamla kulturarv från svunna tider», har ansett sig i sitt utlåtande böra begränsa sig till de delar av motionen, som mera direkt beröra Överstyrelsens verksamhetsområde framförallt frågan om ett utbyggande av vårt lands folkbiblioteksorganisation, varvid stiftsbiblioteken skulle ingå som ett mellanled mellan de stora statsbiblioteken och folkbiblioteken.

Behovet av »centralbibliotek» eller, som Överstyrelsen hellre skulle vilja uttrycka det, *distriktsbibliotek*, avsedda att intaga en mellanställning mellan de i främsta rummet för vetenskapliga syften arbetande statsbiblioteken och de för den stora allmänheten avsedda folkbiblioteken, har starkt framhållits redan vid Sveriges allmänna biblioteksförnings första årsmöte i Lund 1915 i en av förste bibliotekarien vid kungl. biblioteket Gustaf Adde inledd diskussion över frågan om »samarbete mellan bibliotek för att underlätta boklån till forskningsintresserade.» I inledningsföredraget betonades, huru viktigt det vore, att »de mindre, de svagare biblioteken i sitt arbete för kunskapers spridande och bildningens höjande bereddes möjlighet att för lånesökande under för handen varande omständigheter i största möjliga utsträckning tillhandahålla även sådan litteratur, som de själva saknade.» Detta vore en uppgift, som ej kunde åläggas de stora statsbiblioteken, kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken, då man därigenom skulle hindra dem i deras arbete för deras egentliga uppgift, som vore dels att understödja det vetenskapliga arbetet i huvudstaden och universitetsstäderna, dels att samla och för all framtid bevara den svenska litteraturen i största möjliga fullständighet. Den lämpligaste lösningen vore, framhölls såväl i inledningsföredraget som i den därpå följande diskussionen, att lämna denna uppgift åt särskilda centralboksamlingar.»

I vårt grannland Danmark har staten sedan år 1914 lämnat ett årligt anslag av 2,500 kronor till vardera av två central- eller amtsbibliotek, mot villkor att dessa skulle ledas av fackutbildade bibliotekarier och att de portofritt och gratis skulle utlåna »upplysnings- och facklitteratur» till personer, bosatta i vederbörande amt. Och i år ha de danska statsmakterna tagit steget fullt ut och öppnat möjlighet för alla bibliotek, som uppfylla vissa villkor (till vilka bland annat hör att anställa en av statens bogsamlingskomité godkänd fackutbildad bibliotekarie med en begynnelselönn av minst 2,000 kronor) att bli erkända som centralbibliotek och att erhålla, utom det efter de vanliga reglerna utgående understödet, ett extra tillskott å 1,500 kronor.

För sin del finner Överstyrelsen det vara i hög grad önskvärt, om även i Sverige kunde genomföras ett fortsatt utbyggande av folkbiblioteksorganisationen genom inrättandet av distriktsbibliotek, vilkas uppgift skulle vara att vare sig med eller utan förmedling av ett folk- eller skolbibliotek stå studieintresserade personer inom vederbörande område till tjänst med boklån av sådana arbeten, som det lokala biblioteket ej har råd att anskaffa eller ej äger i tillräckligt många exemplar. Det borde dessutom föreskrivas, att de vid dessa bibliotek anställda bibliotekarierna vore skyldiga, dels att uppfylla vissa fordringar i fråga om fackutbildning, dels att stå de mindre bibliotekens föreståndare till tjänst med råd och anvisningar. Även andra uppgifter kunde tänkas tilläggas dessa distriktsbibliotek. Motionären har antytt en dylik, då han framkastar tanken på att de pedagogiska bibliotek, som anskaffats av folkskollärarkåren i vissa län, borde kunna ansluta sig till dem, något som Överstyrelsen för sin del finner mycket lämpligt.

Som grundvalar för distriktsbiblioteken har motionären i främsta rummet tänkt sig de gamla stiftsbiblioteken. Men även andra möjligheter äro tänkbara, såsom också antydes i motionen. I vissa trakter skulle det antagligen vara lämpligast att låta ett större stadsbibliotek få uppgift att vara distriktsbibliotek, i andra fall kan möjligtvis en kombination av stads- och läroverksbibliotek vara att föredraga o. s. v.

Till slut vill Överstyrelsen framhålla, att det inom vårt folk- och skolbiblioteksväsende finnes även andra frågor än den här berörda om upprättande av distriktsbibliotek, vilka skulle kunna behöva en utredning. Överstyrelsen tänker härvid särskilt på de av motionären omnämnda pedagogiska biblioteken och på förhållandet mellan de inom en och samma kommun arbetande folk- och studiecirkelbiblioteken.

I vad angår förhållanden, som falla inom Överstyrelsens verksamhetsområde, får alltså Överstyrelsen på det livligaste tillstyrka den i motionen begärda utredningen men finner det önskvärt, att denna ej begränsas till de av motionären särskilt nämnda stifts- och lärjungebiblioteken utan får omfatta även andra biblioteksfrågor, framför allt frågan om upprättande av distriktsbibliotek i dess helhet.

Stockholm den 20 februari 1918.

Underdånigst

K. E. SANDBERG.

Fredrik Hjelmquist,
föredragande.

Sam. Henning.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit t. f. överdirektören Sandberg, föredraganden och ledamoten Wallin.

Bilaga 3.

Till Första kammarens första tillfälliga utskott.

Pedagogiska Sällskapet i Stockholm har i dagarne haft under överläggning frågan om skolbiblioteken och deras utnyttjande, därvid sällskapet enhälligt beslutat att göra en hänvändelse till det riksdagsutskott, som i första hand har under förberedande behandling en av herr Anders Pers väckt, synnerligen behjärtansvärd motion med förslag om »snar utredning angående landets biblioteksväsende på det område, som ligger mellan de stora statsbiblioteken och folkbiblioteken».

Med varmt förordande av bifall till berörda motion tillåter sig Sällskapet särskilt framföra några dess verksamhetsområde berörande önskemål.

Frågan torde — med den formulering, som i motionens slutyrkande givits åt densamma — speciellt beröra de allmänna läroverken, i första hand de högre allmänna läroverken. Oavsett, att dessa läroanstalters bibliotek torde vara av beskaffenhet att å orter, där andra större bibliotek ej finnas, kunna utvecklas till för allmänheten tillgängliga bibliotek av högre valör än de s. k. folkbiblioteken, bör särskilt framhållas, att desamma — såsom motionären också antytt — därest de tidsenligt utvecklades, skulle bliva av stor betydelse för skolgungdomens studiearbete, särskilt å det högre stadiet. Lärjungarne hava givetvis stor nytta av att genom lätt tillgänglig populärvetenskaplig litteratur utfylla skolkursen genom självstudier; därigenom främjas deras drift till självverksamhet, och de lära sig så småningom den ovärderliga konsten att handskas med böcker. Särskilt behöva vid läroverken humanisterna i biblioteken få en arbetsverkstad, på sitt område motsvarande vad de naturvetenskapliga laboratorierne redan i glädjande grad äro för de naturvetenskapligt intresserade. Vad för lärjungarne tillgängliga bibliotek betyda för utveckling av en förnuftig studiemetod, därom har bl. a. professor Martin P:n Nilsson i en uppsats om »våra läroverk med hänsyn till universitetets krav» (Svensk Tidsskrift, årg. 1916) uttalat mycket tänkvärda ord.

I fråga om de särskilda önskemål beträffande de allmänna läroverkens bibliotek, vilka i första hand kräva beaktande, tillåter sig Pedagogiska Sällskapet anföra följande.

I första hand böra biblioteken tillförsäkras tillräckliga medel för bokinköp och andra dem berörande utgifter. Dessa medel böra lämpligen anskaffas dels genom en medgiven måttlig höjning av den till läroverkens biblioteks- och materialkassa utgående terminsavgiften, vilken nu är alldeles otillräcklig, särskilt för de mindre läroverken, dels även genom bidrag från stat, kommun eller enskilda — dessa senare bidrag skulle då särskilt förutsätta bibliotekens öppethållande för allmänheten.

Vidare böra åtgärder vidtagas för att få utrymme för lämpliga lärum. Särskilt bör sörjas för, att alltid vid nybyggnad av läroverkshus ett rum reserveras för detta ändamål.

Slutligen böra läroverkens bibliotekarier tillförsäkras ett skäligt arvode. Deras

arbete är redan nu i betänklig grad underbetalat, och därest läroverksbiblioteken skola kunna avsevärt utvecklas och göras fruktbringande för såväl skolarbetet som allmänhetens bildningssträvanden, måste givetvis sörjas för att bibliotekariernas arbete så betalas, att de kunna förväntas ägna mer samlat intresse åt skötseln av de dem anförtrodda institutionerna.

I fråga om övriga skolor tillåter sig Pedagogiska Sällskapet särskilt erinra därom, att de högre flick- och samskolorna haft att kämpa med stora ekonomiska svårigheter, vilket ofördelaktigt återverkat på deras bokanskaffning. En reglerande och stödjande hjälp från statens sida skulle här utan tvivel vara synnerligen välkommen.

Överhuvud synes det Sällskapet, som om den föreslagna utredningen i alldeles särskild grad borde beakta just frågor rörande skolbiblioteken, detta med hänsyn både till betydelsen av, att lusten för läsning av goda och nyttiga böcker väckes och utbildas redan under ungdomstiden, och ej mindre därtill, att de olika skolformerna i våra bygder — förutom de nyssnämnda kunna även nämnas folkhögskolorna såsom otvivelaktigt fallande inom motionens ram — hava särskilda möjligheter att med den hjälp, som goda bibliotek skänka, utvecklas, var på sin ort, till de allmänna kulturhärddar i smått, som de ideellt sett böra vara.

Stockholm den 6 mars 1918.

Å Pedagogiska Sällskapets i Stockholm vägnar:

KARL NORDLUND.

Ordförande.

Carl Lidman.

Bilaga 4.

Till ordföranden i första kammarens tillfälliga utskott nr 1.

Med anledning av herr Anders Pers' motion »angående skrivelse till konungen med begäran om utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område» anhålla undertecknade vördsamt att på modersmålslärares förenings vägnar få framföra några synpunkter och önskemål rörande den sak, som genom ifrågavarande motion upptagits till behandling av riksdagen.

Det synes oss nämligen, att denna angelägenhet — om ökat understöd från statens sida bl. a. åt stifts- och läroverksbiblioteken och åt de speciella lärjungebiblioteken — är av så stor betydelse för vår högre skolundervisning, att det förslag, som framburits i herr Pers' motion, förtjänar det kraftigaste understöd från

representanterna för denna undervisning och alldeles särskilt kanske från modersmålsundervisningens män. Vi äro visserligen förvissade om att detta tillfullo behjärtas inom det utskott, som förbereder ärendets behandling, men kanske är just därför ett instämmande i motionens syfte från det håll, där man närmast beröres av densamma, och ett framdragande av några mera speciella önskemål icke ovälkommet.

En punkt i motionärens framställning, som vi särskilt skulle vilja understryka, är det påpekandet, att de medel, som stå till läroverksbibliotekens förfogande ur den s. k. »biblioteks- och materialkassan», äro absolut otillräckliga. De förslå icke ens så långt, att lärarnas behov av vetenskaplig och pedagogisk litteratur kan tillfredsställande tillgodoses, vilket är så mycket beklagligare, som i dessa tider de ekonomiska förhållandena icke medgiva för den enskilde läraren några större poster för bokinköp. Skola läroverksbiblioteken bli vad de borde vara — och särskilt i våra provinsstäder kunde de ha en mycket betydelsefull uppgift även för vidare bildningsintresserade kretsar — är det en nödvändighet, att anslaget till biblioteket blir skilt från beroendet av materialkassan och får karaktären av en fullt självständig post på skolans budget. Då emellertid en ytterligare höjning av lärjungarnas terminsavgifter icke synes önskvärd, blir alltså ett särskild statsanslag till bokinköpen ett trängande önskemål. — Vad här har anförts angående läroverksbiblioteken gäller naturligtvis, i större eller mindre utsträckning, även om folkskoleseminariernas bibliotek.

Ett statsanslag är även synnerligen önskvärdt för att bibliotekariernas arvoden, som för närvarande äro minimala, må kunna avsevärt höjas, så att det därigenom beredes möjlighet för bibliotekarierna att ägna mera tid och kraft åt bibliotekens skötsel, än som under nuvarande förhållanden är möjligt. — En annan brist är frånvaron av biblioteksteknisk utbildning hos flertalet av våra läroverks- och seminariebibliotekarier. Dessa borde således genom statsunderstöd sättas i tillfälle att deltaga i kurser i biblioteksteknik, som med regelbundna mellantider borde anordnas. — Likaså skulle det säkerligen vara av den största betydelse för läroverksbibliotekens rationella utveckling och skötsel, att en regelbunden sakkunnig inspektions- och konsulteringsverksamhet upprätthölles genom läroverksöverstyrelsens försorg, liknande den som nu kommer seminariebiblioteken till godo.

Med särskild glädje ha vi fäst oss vid vad som av motionären yttras angående lärjungebiblioteken och om angelägenheten av att tidsenliga sådana upprättas vid våra offentliga läroanstalter. Det ligger tyvärr ingen överdrift i motionärens yttrande, att »verkliga, moderna lärjungebibliotek med tillräcklig litteratur för skolornas behov torde knappast existera vid våra gymnasier». Där något, som kallas »lärjungebibliotek» förekommer, torde det i regeln vara anlagt med hänsyn till de yngre årsklassernas behov av förströelseläsning. I större eller mindre utsträckning har man f. ö. för upprättandet av dessa bibliotek att tacka enskilda personers frikostighet och lärares eller lärjungeföreningars nitiska bemödanden. Resultatet kan under sådana förhållanden inte gärna bli vidare tillfredsställande i längden. Läroverksöverstyrelsen har visserligen visat sitt intresse för saken bl. a. genom att vid nybyggnader åtminstone för större läroverk reservera särskilda rum

för lärjungebibliotek och läsrum, men så länge intet anslag finnes tillgängligt för anskaffande av de dithörande böckerna, är ju därmed föga vunnet.

Saknaden av välförsedda lärjungebibliotek har ju också mångfaldiga gånger anmärkts såsom en mycket betänklig brist i vårt undervisningsväsen, särskilt med hänsyn till den mognare skolungdomens studier. Man kan t. ex. knappast vänta sig några resultat i fråga om den frivilliga ferieläsningen — trots de av lärarna givna anvisningarna — då det inte är sörjt för att de anbefallda böckerna tillhandahållas lärjungarna i ett tillräckligt antal exemplar. De ogynnsamma verkningarna av skolbibliotekens försummade tillstånd ha för övrigt ådragit sig uppmärksamhet även utanför de närmast intresserades krets. Vi erinra särskilt om de tänkvärda ord, som härom yttrats av professor Martin P. Nilsson i hans uppsats »Våra läroverk med särskild hänsyn till universitetens krav» (Svensk Tidskrift 1916). Han betonar här bl. a. den stora betydelse, som skolbiblioteken äga för de humanistiska undervisningsämnena. Vad experimentet är på det naturvetenskapliga området, det motsvaras på det humanistiska av »förmågan att hantera böcker», och »det viktigaste hjälpmedlet för att fylla denna uppgift skulle skolbiblioteket bjuda.» De upplysningar, förf. har kunnat få om skolbibliotekens nuvarande tillstånd, »ha ej varit uppmuntrande», säger han. Och han framhåller med rätta, att mot bakgrunden av vad som i dessa tider för övrigt göres på biblioteksväsendets område, är det »dubbelt underligt, att man gjort så litet för skolbiblioteken; där gäller det ju dock en ungdom, som framför andra skall ägna sig åt andligt arbete.» Följderna av dessa och andra försyndelser visa sig också, enligt samme förf., hos universitetsstudenterna i oförmåga att verkligen använda böcker. — Den förmågan torde väl annars höra till det värdefullaste, som den högre skolundervisningen skulle ha att ge, icke bara för de blivande universitetsstudenterna utan för *alla* lärjungar, på vilken bana de än inträda.

Om ett välförsett lärjungebibliotek — med läsrum — sålunda är ett livsbehov för de humanistiska studieämnena, därest icke skolstudiet härvidlag skall stanna vid ett mekaniskt inpluggande av lärobokens eller lärarens ord, så gäller detta i alldeles eminent grad för modersmålsundervisningen. På nästan varje punkt är modersmålsläraren beroende av lärjungebibliotekets resurser. Han behöver hänvisa sina lärjungar dit, när det är fråga om källor och hjälpmedel för lärjungarnas fria föredrag och för deras hemuppsatser. Och för en litteraturundervisning enligt modernare metoder, därvid lärjungarnas självstudium spelar en dominerande roll, är tillgången till ett urval av den svenska litteraturens mästerverk i ett flertal exemplar helt enkelt en nödvändig förutsättning. — Det gäller härvidlag mera än de blotta kunskapsresultaten inom ett visst undervisningsfack. Det gäller en av de allra viktigaste bildningsuppgifterna, som åligga den högre skolundervisningen: uppgiften att väcka lärjungarnas intresse för god litteratur och på så sätt motverka den värdelösa eller usla litteraturens skadliga inflytande, att odla lärjungarnas smak och utveckla deras omdömesförmåga, så att de själva förmå skilja mellan värdefullt och värdelöst på detta för det personliga bildningslivet centrala område. Det är således en mycket väsentlig sida av skolans uppfostrande och karaktärsdanande verksamhet, som det här är fråga om.

I anslutning till de synpunkter, som vi nu senast utvecklat, tillåta vi oss också

påpeka önskvärdheten därav, att vid ett kommande utredningsarbete rörande läroverks- och seminariebiblioteken det sörjes för att särskilt modersmålsundervisningens intressen bliva tillbörligt tillgodosedda.

Göteborg den 4 mars 1918.

För modersmålslärares förening.

OTTO SYLVAN.

ordförande.

Hilding Celanders,

sekreterare.
